

Strategije i politike upravljanja rizicima

Banka ima organizovan sistem identifikacije, mjerenja, praćenja, i kontrolisanja svih rizika u poslovanju koji su predviđeni Zakonom o bankama, a koji uključuju:

- **rizik likvidnosti** -(nemogućnost obezbjedjenja dovoljnih novčanih sredstava za izmirenje obaveza, ili ih je moguće obezbijediti uz značajno veće troškove od uobičajenih)
- **kreditni rizik**- (vjerovatnoća ostvarivanja gubitka u poslovanju banke zbog dužnikovog neispunjavanja obaveza prema banci). Banka koristi sisteme kreditne zaštite, a kroz politiku i procedure obavljanja kreditnog posla definisani su sistemi za praćenje rizika koji su povezani sa korišćenjem kreditne zaštite. U skladu sa tim prati se i rezidualni rizik proizilazi od niže od očekivane efektivnosti tehnika ublažavanja rizika. Pod kreditnim rizikom uključuje se i rizik izmirenja/ispоруke- vjerovatnoća ostvarivanja gubitaka zbog vremenske neusklađenosti u izmirivanju obaveza po finansijskim transakcijama između banke i suprotne strane, kao učesnika u transakciji i rizik druge ugovorne strane- vjerovatnoća ostvarivanja gubitaka zbog partnerovog neispunjenja derivatnog ugovora tokom trajanja tog ugovora
- **tržišne rizike** -(cjenovni rizik -vjerovatnoća ostvarenja gubitka usljed promjena cijena finansijskih instrumenata, devizni rizik- promjene valutnih kurseva i/ili neusklađenosti u nivou aktive, pasive i vanbilansnih stavki u istoj valuti, robni rizik)
- **operativni rizik**- (vjerovatnoću ostvarivanja gubitka neadekvatnih internih sistem, procesa i kontrola, slabosti i propusta u izvršavanju poslova, protivpravnih radnji, spoljnih događaja)
- **rizik kamatne stope** koje ne proizilazi iz trgovačkih aktivnosti banke (rizik kamatne stope iz bankarske knjige-vjerovatnoća ostvarenja gubitka usljed promjena kamatnih stopa u finansijskim instrumentima bankarske knjige)
- **rizik zemlje**- (vjerovatnoća ostvarivanja gubitaka za banku zbog nemogućnosti naplate potraživanja od lica sa sjedištem van Crne Gore iz razloga koji su vezani za politički, socijalni i ekonomski ambijent zemlje u kojoj se nalazi sjedište, odnosno prebivalište dužnika i obuhvata političko-ekonomski rizik i rizik transfera)
- **ostale rizike** (**reputacioni** rizik, rizik **usklađenosti** i rizik koncentracije i dr.).

Funkcija upravljanja rizima organizovana je kao nezavisna funkcija u Banci. Menadžer za upravljanje rizicima odgovoran je Odboru Direktora. Dnevno prati izloženosti prema svim vrstama rizika. Mjesečno izvještava Komitet za upravljanje aktivom i pasivom banke, Odbor za Reviziju i Odbor Direktora o svim vrstama rizika kroz mjesečni izvještaj o rizicima. Strategija upravljanja rizicima zasniva na održavanju faktora solventnosti na nivou većem od 15%. Politike za svaku vrstu rizika ponaosob usklađene su sa osnovnom strategijom koja se odnosi na faktor solventnosti.

Investiranje (investiciona strategija)

Osnovni cilj investiranja je ostvarivanje što većeg prinosa na investirana sredstva, uz poštovanje sledećih načela:

- načelo sigurnosti, koje podrazumijeva investiranje sredstava u hartije od vrijednosti kvalitetnih emitenata;
- načelo diversifikacije portfolia, pod kojim se pretpostavlja da se u strukturi investicionog portfolia nalaze hartije od vrijednosti koje se razlikuju prema vrsti i izdavaocima;
- načelo likvidnosti (utrživosti), koje podrazumijeva investiranje sredstava u hartije od vrijednosti, čija je karakteristika da ih je moguće brzo i efikasno kupiti i prodati po ujednačenoj i stabilnoj cijeni.

Vrste hartija od vrijednosti

Hartije od vrijednosti u koje je dozvoljeno investirati u narednom periodu su:

- domaće vlasničke i dužničke hartije od vrijednosti (samo one domaće vlasničke hartije od vrijednosti koje se nalaze na berzanskim kotacijama, kao i u obveznice čiji je emitent država);
- strane vlasničke i dužničke hartije od vrijednosti i finansijske derivate - investiranje u strane finansijske instrumente će se sprovesti na način što će definisani iznos sredstava biti investiran direktno (bez posredstva eksternog menadžera), ili povjeren na upravljanje eksternom menadžeru (ugovor o "asset management-u").

Prinosi i rizik

Razmatrana su tri moguća (osnovna) tipa portfolia sa aspekta odnosa prinosa i rizika, odnosno sa aspekta samog cilja investiranja, i to:

Konzervativni portfolio – čiji je primarni cilj ostvarivanje sigurnosti (očuvanja) investiranog kapitala i obezbjeđenje fiksnog prihoda (kamate) – targetirani prinos oko 5%;

Izbalansirani portfolio – čiji je primarni cilj kombinacija kapitalnog rasta i prihoda (dividende i kamate) – targetirani prinos od 5 do 10%;

Portfolio rasta – primarni cilj je kapitalni rast, a vlasničke hartije od vrijednosti dominiraju ukupnim portfoliom (u odnosu na prva dva) – targetirani prinos preko 10%.

Investiciona strategija banke u narednom periodu biće usmjerena na kreiranje izbalansiranog portfolija, strukturiranog na način da se kombinuju efekti već formiranog portfolija domaćih hartija od vrijednosti sa efektima potencijalnih ulaganja u određene strane hartije od vrijednosti i derivate bonitetnih emitenata.

Kontinuiranim praćenjem razvoja događaja na domaćem tržištu hartija od vrijednosti, uz analizu ostvarenih prometa i ponude kvalitetnih dužničkih hartija od vrijednosti težiće se blagovremenoj promjeni strategije, i to na način da bude ofanzivnija, ukoliko se za to ukažu realne tržišne šanse.

Limiti

Prilikom strukturiranja portfolija hartija od vrijednosti moraju se ispoštovati sljedeća ograničenja:

- Iznos sredstava investiranih u hartije od vrijednosti ne može biti veći od 200% vrijednosti sopstvenih sredstava;
- Iznos sredstava investiranih u strane hartije od vrijednosti ne može biti veći od 30% vrijednosti sopstvenih sredstava;
- U pojedinu hartiju od vrijednosti se može (inicijalno) investirati maksimum 25% vrijednosti sopstvenih sredstava, a najviše 1.850.000,00 €;
- Nije dozvoljeno investiranje u hartije od vrijednosti i finansijske derivate zemalja čiji je kreditni rejting niži od B (po rejting agenciji Standard&Poors);
- Iznos sredstava inicijalno povjerenih na upravljanje eksternom menadžeru ne može biti veći od 25% vrijednosti sopstvenih sredstava.

Tržišni rizici

Vrijednost trgovačke knjige ne može biti veća od 20% vrijednosti ukupnih poslova banke. Ukupna vrijednost poslova banke je zbir vrijednosti bilanskih i vanbilanskih stavki.

$$\text{Poslovi Banke} = \text{Vrijednost Bilanskih Stavki} + \text{Vrijednost Vanbilansnih stavki}$$

Vrijednost dužničkih instrumenata i finansijskih derivata može se utvrđivati prema tržišnoj ili nominalnoj vrijednosti, a vrijednost vlasničkih instrumenata prema tržišnoj vrijednosti.

Pozicijski rizik

U skladu sa Odlukom o minimalnim standardima za upravljanje tržišnim rizicima u bankama, Banka utvrđuje slijedeće limite za pozicijski rizik za maksimalne duge pozicije, i to:

- u 000 EUR -

Tržište	Izloženost prema vlasničkim HOV		Izloženost prema dužničkim HOV	
	Maksimalna neto tržišna vrijednost - ukupno	Maksimalna neto tržišna vrijednost – po akciji	Maksimalna neto tržišna vrijednost - ukupno	Maksimalna neto tržišna vrijednost – po pojed. hov
Crna Gora	500	50	250	100

Banka neće imati kratke pozicije ni u vlasničkim ni u dužničim hartijama. S toga, duge pozicije ujedno predstavljaju i limite za neto pozicije.

Izloženost prema derivatnim ugovorima može iznositi maksimum 3 mil EUR.

Banka je u obavezi pratiti limite definisane Zakonom o bankama vodeći računa da:

- Ukupna izloženost banke prema jednom licu¹ ili grupi povezanih lica ne smije biti veća od 25% sopstvenih sredstava Banke;
- Izloženost Banke prema jednom licu ili grupi povezanih lica, koja je jednaka ili veća od 10% sopstvenih sredstava Banke, smatra se velikom izloženošću Banke.
- Zbir svih velikih izloženosti Banke ne smije biti veći od 800% sopstvenih sredstava Banke.

Devizni rizik

U procesu upravljanja deviznim rizikom, Banka u skladu sa Odlukom o minimalnim standardima za upravljanje tržišnim rizicima u bankama, uspostavlja sljedeće limite.

- Neto otvorena devizna pozicija banke na kraju dana, za pojedinačnu valutu koja se dnevno vodi na referentnoj kursnoj listi Evropske Centralne banke, ne može iznositi više od 15% osnovnog kapitala banke.
- Neto otvorene devizne pozicije na kraju dana za sve valute koje se dnevno nalaze na referentnoj kursnoj listi Evropske Centralne banke, ne može iznositi više od 20% osnovnog kapitala banke, za sve valute.
- Neto otvorene pozicije na kraju dana za valute koje nisu na referentnoj kursnoj list Evropske Centralne banke iznose 5% osnovnog kapitala banke, pojedinačno po valuti, i 10% osnovnog kapitala banke, ukupno za sve valute.
- U okviru limita propisanih Odlukom Centralne banke, Banka utvrđuje slijedeće limite, i to:

u 000 Eur		USD	GBR	CHF	DIN	ostalo	ukupno
I	Duge pozicije	1000	200	200	200	300	1900
II	Kratke pozicije	300	100	100	100	150	750
I-II	Neto pozicije	700	100	100	100	150	1150

¹ Izloženost Banke prema jednom licu, odnosno grupi povezanih lica, predstavlja ukupan iznos svih potraživanja banke po kreditima i drugoj aktivni, uključujući i iznos vanbilansnih obaveza i nenaplaćene otpisane aktive, umanjeno za iznos potraživanja koji je obezbijeđen kvalitetnim instrumentima obezbjeđenja potraživanja, u skladu sa propisom Centralne banke

Rizik kamatne stope koji ne proizilazi iz trgovačkih aktivnosti banke

Banka održava standardizovani kamatni šok ispod 20% sopstvenih sredstva.

Kreditni rizik

Osnovni ciljevi i limiti pri obavljanju kreditnih poslova

Svojim internim aktima Banka će definisati paletu proizvoda i usluga i set aktivnosti namjenjenih ostvarivanju postavljenih strateških ciljeva.

U ostvarivanju osnovnih ciljeva banke i povećanju kreditnog portfolija od minimum 15% Banka se mora pridržavati osnovnih limita i ograničenja koji proizilaze i vezani su da druge vrste rizika.

Banka će odobravati kredite u drugim valutama maksimalno do iznosa koji je definisan Politikom upravljanja tržišnim rizicima, a odnosi se na limit neto otvorene devizne pozicije.

Banka će odobravati kredite fizičkim i pravnim licima sa prebivalištem/sjedištem izvan Republike Crne Gore. Pri odobravanju ovakvih kredita banka će se pridržava limita zemlje definisanih Politikom upravljanja rizikom zemlje.

Banka se u svom poslovanju neće baviti poslovima sekjuritizacije, koja predstavlja transakcije ili strukture u kojima se kreditni rizik povezan sa izloženošću ili grupom izloženosti tranšira i ima sljedeće karakteristike:
-plaćanja u transakciji ili strukturi zavise od naplate po odnosnoj izloženosti ili odnosnoj grupi izloženosti, i
-podređenost tranši određuje distribuciju gubitaka tokom trajanja transakcija ili strukture.

U skladu sa važećim propisima banka će se prilikom odobravanja kredita pridržava limita koji se odnose na poslovanje sa povezanim licima.

Banka koristi mjere za ublažavanje kreditnog rizika, koji su detaljnije utvrđeni nižim aktima banke. Banka prati rezidualni rizik koji može nastati iz manje od očekivanih efekata mjera za ublažavanje kreditnog rizika.

Kreditni koji kasne značajno utiče na faktor solvenstnosti, bilo da smanjuje sopstvena sredstva, usljed smanjenja profitabilnosti, odnosno povećanja rezervacija za potencijalne kreditne gubitke, ili povećava potrebnog kapitala za kreditni rizik. Banka posebno prati strukturu kredita, a izloženost prema klijentima kategorije rizika C i D ne smije prelaziti 30% ukupne izloženosti Banke kreditnom riziku. Praćenje strukture kreditnog portfolija, njihovih trendova i stresno testiranja detaljnije propisuje Procedura za upravljanje kreditnim rizikom.

Banka će detaljnije utvrditi skup mjera za plasiranje sredstava u cilju dobrog upravljanja sredstvima i kreditnim rizicima u Kreditnog Politici.

Rizik likvidnosti

Banka prati tekuću likvidnost, priprema planove likvidnosti (dnevne, dekadne, mjesečne i kvartalne) i prati njihovo ostvarenje.

Dnevna likvidnost se prati preko koeficijentata likvidnosti i njihovih limita:

- Likvidna sredstva / dospjele obaveze – minimum 90%
- Likvidna sredstva / ukupna aktiva – maksimum 40%
- Likvidna aktiva / depoziti i pozajmice – minimum 5%
- Bruto krediti / depoziti i pozajmice – što veći
- Pozajmice / ukupna pasiva – maksimum 25%

U skladu sa članom 7, 8 i 9 Odluke o Minimalnim standardima za upravljanje rizikom likvidnosti Pokazatelj likvidnosti Banke predstavljen je koeficijentom likvidna sredstva/dospjele obaveze, koji na dnevnoj osnovi iznosi minimum 0.9, odnosno 1, kada se racuna prosjek za dekadu.

Ročna usklađenost sredstava i izvora sredstava

Uspostavljanje i održavanje adekvatne ročne usklađenosti sredstava i izvora sredstava predstavlja stalnu obavezu menadžmenta. Opšte načelo je da se bilansna ravnoteža održava tako, da kratkoročni plasmani, uključujući i novčana sredstva, budu veći ili jednaki kratkoročnim izvorima, a da dugoročni plasmani ne budu veći od dugoročnih izvora.

Banka propisuje sljedeće ograničenja, shodno članu 6, Odluke o Minimalnim standardima za upravljanje rizikom likvidnosti:

- Kratkoročni izvori sredstava sa dospijećem do 30 dana mogu se nagažovati samo u instrumente aktive sa rokom dospijeća do 30 dana,
- Kratkoročni izvori sredstava sa rokom dospijeća od 30 do 90 dana mogu se angažovati samo u instrumente aktive sa rokom dospijeća do 90 dana,
- Najviše 10% kratkorocnih izvora sredstava sa dospijecem od 90 do 180 dana može se angažovati u instrumente aktive sa rokom dospijeća dužim od 180 dana.

Banka mjesečno priprema Gap analizu ročne ukkladjenosti, evidentiranjem novčanih priliva i odliva u skale dospijeća, prema tabeli Gap analize datoj u Proceduri upravljanja rizikom likvidnosti.

Mjerenje i praćenje koncentracije i varijabiliteta depozita i drugih izvora sredstava po ročnosti i po klijentima (diversifikacija pasive)

Mjerenje i praćenje koncentracije depozita i drugih izvora sredstava po ročnosti i po klijentima vrši se dnevno. Risk menadžer prati stanje depozita, orocenih, po vidjenju, i njihovu podjelu na pravna i fizička lica. Nadziraće stepen koncentracije izvora finansiranja, a u cilju izbjegavanja pretjeranog oslanjanja na bilo kojeg deponenta ili bilo koji proizvod ili tržište finansiranja i predlagati odgovarajuće mjere. Takođe, risk menadžer i rukovodilac odjeljenja za platni proment i upravljanje sredstvima će u svom radu posebnu pažnju posvetiti praćenju i analizi kretanja na međubankarskom tržištu.

Analiza ročne strukture u drugim valutama

Praćenje ročne strukture sredstava i izvora sredstava u drugim valutama prati se na dnevnoj osnovi u formi dnevnog izvještaja.

Ročnost i koncentracija bankarskih depozita – depoziti kod ostalih banaka neće biti ugovarani na rok duži od 2 nedjelje. Limiti iznosa depozitnih sredstava kod banaka i ostalih finansijskih organizacija ne smiju preći 25% sopstvenih sredstava banke.

Hartije od vrijednosti – u cilju minimiziranja “tržišnog” rizika likvidnosti, prije početka investiranja sredstava u hartije od vrijednosti (akcije ili obveznice) će se uzimati u obzir prosječno stanje prometa na berzi pojedine hartije u poslednjih 6 mjeseci.

Rizik zemlje

Osnovni orijentir za merenje rizika prema određenoj zemlji je rejting zemlje utvrđen od strane priznatih svetskih rejting agencija (Standard&Poor, Moodys, Fitch), prikazan u sledećoj tabeli:

Nerizične zemlje			Zemlje niskog rizika			Zemlje srednjeg rizika			Zemlje visokog rizika		
Moodys	S&P	Fitch	Moodys	S&P	Fitch	Moodys	S&P	Fitch	Moodys	S&P	Fitch
Aaa	AAA	AAA	Baa2	BBB	BBB	Ba3	BB-	BB-	Ca	CC	CC
Aa1	AA+	AA+	Baa3	BBB-	BBB-	B1	B+	B+	C	C	C
Aa2	AA	AA	Ba1	BB+	BB+	B2	B	B			
Aa3	AA-	AA-	Ba2	BB	BB	B3	B-	B-			
A1	A+	A+				Caa1	CCC+	CCC+			
A2	A	A				Caa2	CCC	CCC			
A3	A-	A-				Caa3	CCC-	CCC-			
Baa1	BBB+	BBB+									

Na bazi rejtinga zemlje utvrđenog od strane priznatih svetskih agencije, risk menadžer može da mjeri i klasifikuje izloženost riziku zemlje u jednu od sledeće četiri kategorije: nerizične zemlje, zemlje niskog rizika, zemlje srednjeg rizika i zemlje visokog rizika.

U skladu sa članom 5 i 6 Odluke o metodologiji za mjerenje rizika zemlje Banka vrši mjerenje i obračun potrebnog kapitala za rizik zemlje dodjeljujući im sledeće pondere rizika:

- za nerizične zemlje - 0%
- za zemlje niskog rizika - 50-100%
- za zemlje srednjeg rizika - 150-250%
- za zemlje visokog rizika minimum 300%

Prilikom rangiranja zemalje u određenu kategoriju, Banka polazi od:

- Dugoročnog kreditnog rejtinga zemlje, utvrđenog od strane međunarodno priznate agencije za utvrđivanje rejtinga (Standard&Poor's, Moody's, Fitch...);
- Informacija koje se na nacionalnom ili međunarodnom nivou mogu dobiti o datoj zemlji;
- Informacija o spoljnom dugu (veličina, karakter, dospelost, servisiranje, itd.) i stopi inflacije zemlje dužnika;
- Informacija o tekućim uslovima u zemlji dužnika (ekonomsko-politička situacija, procijenjena socijalno-politička stabilnost).

Menadžer za upravljanje rizicima rangiranje zemalja dužnika vrši minimum jednom u šest meseci, s tim što se rangiranje vrši u kraćim intervalima ukoliko dođe do promjena u zemlji dužnika na osnovu kojih bi istu trebalo rangirati u kategoriju zemalja višeg ili nižeg rizika u odnosu na prethodno utvrđeni.

Praćenje i kontrola rizika zemlje

Menadžer za upravljanje rizicima prati i kontroliše izloženost riziku zemlje na osnovu limita sredstava plasiranih u zemljama dužnika prema kategorijama rizičnosti zemalja:

R. br.	Rizična kategorija	Limit izloženosti u 000 EUR
1	Nerizične zemlje	18 000
2	Zemlje niskog rizika	10 000
3	Zemlje srednjeg rizika	10 000
4	Zemlje visokog rizika	9 000

Na agregatnom nivou, izloženost Banke riziku zemlje može da iznosi najviše 18 miliona eura. Ukupna izloženost u rizičnim kategorijama 2, 3 i 4 može iznositi najviše 10 miliona eura.